

Etelä-Pohjanmaa för första gången lanserades i samband med ungdomsföreningens grundläggning (s. 35, not 55). Men hur pass medvetet man gick in för en ny regional självförståelse är svårt att avgöra med tanke på att ungdomsföreningen hade medlemmar också utanför Österbotten. Den första svenskspråkiga ungdomsföreningen i Finland, Kronoby ungdomsförening, hade ursprungligen planer på att ansluta sig såsom en underavdelning till Etelä-Pohjanmaan nuorisoseura.

*Henrik Stenius*

## Viborgska avdelningen 1868–1917

Jouko Teperi, *Henkinen taistelu Karjalasta autonomian ajan loppulla. Viipurilainen osakunta 1868–1917*. [Den andliga kampen om Karelen i slutet av autonomins tid. Viborgska avdelningen 1868–1917]. Karjalan kirjapaino Oy. 244 s., ill. Lappeenranta 1988.

Viborgs nation tillhör de studentlandskap vars äldre historia är relativt välundersökt. År 1953 publicerade nationen ett omfattande verk av dåvarande docenten Viljo Nissilä, som behandlade de viborgska studenterna i Åbo från 1640-talet till 1827, och sex år senare utkom Jouko Teperis doktorsavhandling om nationen 1828–1868.<sup>1</sup> Tidsmässigt behandlade den senare boken alltså nationens historia från universitetets flyttning till Helsingfors fram till år 1852, då de landskapsbaserade organisationerna ersattes med en indelning fakultetsvis, och den illegala nationsverksamhet som därefter förekom. Gemensamt för de båda böckerna var att de vid sidan av Viborgska nationens historia gav en ingående bild av student- och universitetsförhållandena i allmänhet. Till en del var väl detta en följd av att nationens arkiv fram till 1840-talet är tämligen magert, men undersökningarnas periodindelning visar också att författarna utgick från universitetets historia och betraktade flyttningen till Helsingfors som en viktigare milstolpe än t.ex. delningen av det gamla Viborgska studentlandskapet i en Savokarelsk och Viborgsk del år 1833.

<sup>1</sup> Viljo Nissilä, *Viipurilainen Osakunta I. Turun Akatemian aika 1640–1827*. Viipurilainen Osakunta, Helsinki 1953. Jouko Teperi, *Viipurilainen Osakunta 1828–1868*. Historiallisia tutkimuksia LIV. Helsinki 1959.

I sin nya bok skildrar Teperi Viborgska avdelningen från legaliseringen av studentavdelningarna år 1868 fram till år 1917. Bokens disposition följer i det stora hela det vanliga mönstret för organisationshistoriska verk: i skilda kapitel behandlas de olika verksamhetsformerna inom avdelningen, medlemskårens sammansättning, avdelningens ekonomi, klubbtrymmen och funktionärer. Speciellt ingående har författaren skildrat de viborgska studenternas förhållande till sitt hemlandskap och det folkbildningsarbete de utförde fr.o.m. 1890-talet. Genom att på pärmen trycka huvudtiteln med kraftiga röda bokstäver på svart botten över en flik av Sydkaarelens karta har förläggaren velat understryka den behandling dessa frågor får i boken.

Framställningen bygger i stor utsträckning på nationens välbevarade arkiv. Från perioden kring sekelskiftet omfattar detta bland annat protokoll från veckomöten och kommitteer, räkenskaper, verksamhetsberättelser och en handskriven veckotidning, *Kaukomieli*. Bokens utgivare har emellertid inte gått med på att publicera de tabeller, funktionärs- och källförteckningar samt nothänvisningar som ingick i författarens ursprungliga manuskript. Den som läser enbart den publicerade versionen erhåller alltså inte den information som har placerats på något annat ställe än i huvudtexten. Skadan har i någon mån reparerats genom att författaren har tillställt landets vetenskapliga bibliotek en stencilerad version av manuskriptet.

Då studentnationerna legaliserades 1868 bestämdes att Viborgska avdelningens rekryteringsområde skulle omfatta Viborgs län. Teperi har inte angett från vilka orter medlemmarna kom, däremot framgår det klart att skolorna i Viborg spelade en avgörande roll för rekryteringen. Fram till år 1887 dimitterades omkring två tredjedelar från den enda skola som fanns på avdelningens område, det svenska läroverket i Viborg, och på 1890-talet kom över 80 % av medlemmarna antingen från stadens finska eller svenska skola.

Beträffande Viborgs inflytande på avdelningen nämner författaren att nationslivet i flera avseenden utgjorde en fortsättning på kamratlivet i "hemstadens" gymnasier. I det kapitel som behandlar medlemmarnas syn på sitt hemlandskap konstateras att staden uppenbarligen var så känd att den knappt omnämndes i tidningsartiklar eller föredrag. Speciellt då det gäller den ideella utvecklingen inom avdelningen hade man önskat att författaren närmare hade analyserat betydelsen av inflytandet från Viborg. I det avslutande huvudkapitel som behandlar idéklimatet inom avdelningen – till stor del utgående från språkpolitiska kontroverser – fastslår Teperi att det ibland förekom att en klar majoritet "kockettrade" med avdelningens tvåspråkighet och hemstadens toleranta traditioner (suvaitsevaisuusperinte-

ellä, s. 233) – men i vilken mån dessa idétraditioner bidrog till att dämpa de språkpolitiska motsättningarna och fram till 1920-talet förhindrade att avdelningen delades på språklig grund analyseras inte närmare.

Viborgska avdelningen omfattade fram till 1917 konstant 6–8 % av de närvarande studenterna och var fram till delningen av de största avdelningarna på delvis språklig grund åren 1905–1908 universitetets minsta. Antalet viborgare begränsades av att tillströmningen från länet var relativt liten och av att grannationerna värvade en hel del studenter från avdelningens område.

I det andra huvudkapitlet knyter Teperi samman de upprepade försöken att skapa en karelsk avdelning eller att åtminstone införa ett namn som syftade på Karelen med de fennomanska studenternas radikaliserings. Genom att ansluta Nordkarelen till avdelningen skulle det ha varit möjligt att förändra medlemsbasen och skapa bättre förutsättningar för folkbildningsarbetet. Viborgarnas inspektor Otto Donner jämförde redan 1884 sin egen avdelning med den Savokarelska och konstaterade att den senare snart skulle ha fyra skolor på sitt område och omfatta mer än dubbelt så många medlemmar som den Viborgska. Några år senare föreslog en knapp majoritet bland viborgarna för Savokarelska avdelningen att denna skulle avstå från norra Karelen. Minoriteten agerade emellertid på egen hand och meddelade savokarelarna att de inte omfattade förslaget. Författaren ger den uppenbarligen svensksinnade minoriteten skulden för att man inte ens fick till stånd förhandlingar mellan avdelningarna – men klart är väl att savokarelarna under inga omständigheter frivilligt hade avstått från en del av sitt område.

Kring sekelskiftet hade de formella grunderna för nationsindelningen speciellt i södra Finland delvis försatts ur spel. Ett tecken på detta var att många studenter valde avdelning oberoende av hemort. Orsaken till att man inom Viborgska avdelningen ville införa ett namn med anknytning till Karelen var att många studenter från utkanten av avdelningens område anslöt sig till andra avdelningar – då Sordavala år 1898 erhöll ett eget statslyceum med dimissionsrätt till universitetet visade det sig t.ex. att studenterna därifrån betraktade sig som savokarelare och från skolorna i Kotka och Fredrikshamn anslöt sig en stor del av studenterna i början på 1900-talet till de syd-finska (nyländska) avdelningarna.

I bokens fjärde huvudkapitel presenterar Teperi en sammanfattning av de 1 275 medlemmarnas sociala bakgrund och val av studieriktning. Fram till slutet av 1880-talet härstammade omkring två tredjedelar av viborgarna från den gamla ståndspersonsklassen, därefter sjönk andelen successivt så att endast något över 20 % av medlemmarna på 1910-talet var söner eller döttrar till civiltjänstemän,

präster, lärare eller officerare. Författaren understryker att rekryteringen förändrades sedan Viborg hade fått en finskspråkig skola och att avdelningen därefter mottog ett allt större antal studenter som härstammade från bonde- eller arbetarklassen (18 % av samtliga på 1910-talet). I jämförelse med t.ex. Tavastländska avdelningen var dessa samhällsskikt dock relativt svagt representerade bland viborgarna. Författaren hade gjort nationen större rättvisa om han i stället hade betonat det borgerliga inslagets tillväxt – tabellerna visar nämligen att de studenter vars fäder var verksamma inom affärslivet redan på 1880-talet hade ökat till 27 % av medlemskåren och att motsvarande andel på 1910-talet uppgick till 39 %. Fastän en del av dessa studenter socialhistoriskt måste jämföras med de högsta samhällsskikten ingick här säkert också en hel del som härstammade från det "ringare borgerskapet". Genom att författaren inte har diskuterat den klassificering han använt i tabellerna och inte försökt urskilja socialhistoriskt typiska drag hos de viborgska studenterna säger den kortfattade analysen (2 s.) inte mycket mera än sammanfattningen i tabellform.

I medeltal studerade två tredjedelar av de inskrivna viborgarna inom juridiska fakulteten. Teperi antar att det exceptionellt låga antalet teologiestuderande berodde på det stora antalet svenskspråkiga inom avdelningen (s. 55) – vilka konsekvenser den sociala bakgrunden hade för valet av fakultet eller om prästerskapets sociala ställning i Viborgs län eventuellt påverkade studenternas val av levnadsbana diskuteras inte.

Avsnitten om avdelningens ekonomi och lånekassa ger en intressant bild av hur den verkade som korporation. Teperi redogör bl.a. för de avgifter den inom ramarna för sin "beskattningsrätt" över medlemmarna uppbar. Den obligatoriska inskrivningsavgiften var graderad beroende på de förmögenhetsförhållanden noviterna antogs komma ifrån – medlemmarna av släkten Hackman förefaller t.ex. regelbundet ha erlagt den högsta inskrivningsavgiften. Genom en åskådlig sammanställning visar författaren också hur avdelningens utgifter fördelade sig.

Till avdelningens första åtgärder 1868 hörde att upprätta en lånekassa. Samtidigt som lånekapitalet fram till 1917 hela tiden ökade snabbare än medlemsantalet började man speciellt på 1890-talet diskutera sambandet mellan lånen och studenternas utsvävande livsföring. Författaren ger många belysande exempel på denna debatt som fördes på nationsmöten och i tidningar och som även återspeglades i de studentromaner som utkom på 1890-talet och efter sekelskiftet. Att man började se kritiskt på studenternas vistelse på utskänkningsställen och biljarder sammanhängde med att nykterhetsidéerna vann ökad spridning inom studentkåren. År 1890 firade de tavastländska studenterna sin första nyktra årsfest och endast ett år senare skedde

detta inom Viborgska avdelningen. Vid samma tid började även damer beviljas tillträde till festerna, vilket – förutom ökad nykterhet – även förde dans med sig.

Till bokens centrala avsnitt hör alltså de som behandlar de viborgska studenternas förhållande till sitt hemlandskap. I ett av de första huvudkapitlen demonstrerar författaren hur studenternas kunskaper och uppfattning om hemlandskapet utvecklades i slutet av 1800-talet, medan två huvudkapitel i slutet av boken behandlar avdelningens insamling av etnografiska föremål och det praktiska folkbildningsarbetet i Sydkarelen.

Insamlingen av etnografiska föremål inleddes kort efter det att Otto Donner år 1874 hade valts till kurator och fortsatte senare under ledning av Theodor Schwindt, som 1879 utsågs till föreståndare för nationernas etnografiska samlingar och 1888 blev kurator för viborgarna. Den entusiasm de sistnämnda visade för insamlingsarbetet framgår av att de år 1894 – då samlingarna överläts till staten – hade insamlat lika många föremål som de andra avdelningarna tillsammans.

Däremot förefaller det ha varit något svårare för avdelningen att inleda ett regelbundet folkbildningsarbete. Då verksamheten på 1890-talet kom igång tog man på samma sätt som de andra avdelningarna initiativ till grundandet av ungdomsföreningar, bybibliotek och folkhögskolekurser. Efter sekelskiftet förefaller verksamheten i allt högre grad ha motiverats med det förryskningshot som vilade över de östligaste socknarna. Teperis slutsats är att de viborgska studenterna först 1907–1910 hade fått en realistisk uppfattning om jordägförhållandenas utveckling på Karelska näset, vilket t.ex. förklarar deras kampanj mot försäljning av jord i samband med järnvägsbyggen. Att avdelningens upplysningsverksamhet under dessa år koncentrerades till Karelska näset var också en följd av att det genom en delning av Savokarelska avdelningen år 1907 hade bildats en separat Karelsk avdelning.

I det avslutande huvudkapitlet sammanfattar Teperi den ideologiska utvecklingen inom avdelningen från 1870-talet fram till år 1917. Två av underkapitlen behandlar de språkpolitiska motsättningarna, medan ett tar upp de konstitutionella idéerna kring sekelskiftet och det sista koncentrerar sig på avdelningens ställningstaganden under de s.k. senare ofärdsåren.

Genom att i detalj skildra de sammanstötningar som förekom mellan de fennomanskt respektive svekomanskt sinnade viborgarna har författaren också i detta kapitel velat understryka de språkpolitiska motsättningarnas betydelse inom avdelningen. Å andra sidan nämner han på flera ställen att en majoritet av medlemmarna intog en förson-

lig hållning i språkfrågan (s. 230, 233, 234) – men i vilken utsträckning just denna inställning bidrog till att man undvek en delning på språklig grund 1904–1908 analyseras inte närmare. Då de radikala fennomannerna år 1915 ville ändra avdelningens officiella språk till enbart finska och de svensksinnade kort därpå föreslog att avdelningen skulle delas, förkastades båda förslagen av en klar majoritet som uppenbarligen inte delade ytterlighetsgruppernas åsikter. Författaren kallar det ironiskt ett "under" att Viborgska avdelningen förblev universitetets enda tvåspråkiga avdelning fram till 1922 och anser att detta huvudsakligen var de moderata inspektorererna O. E. Tudeers och Kustavi Grotenfelts förtjänst.

Då det gäller att ställa den ideella utvecklingen inom Viborgska avdelningen i relation till studentkåren som helhet och beträffande analysen av avdelningens medlemmar når *Henkinen taistelu Karjalasta* inte upp till samma nivå som författarens tidigare undersökning av de viborgska studenterna. I den nya boken har Teperi understrukt de fennomanskt sinnade studenternas betydelse för verksamheten. Detta har bland annat lett till att avdelningens historia före 1880-talet ägnas relativt liten uppmärksamhet och att författaren på flera ställen (t.ex. s. 52–53, 139–140, 184–185, 210–221) upprepar sin beskrivning av hur de radikala fennomanska idéerna i slutet av årtiondet fick fotfäste bland viborgarna. Uppenbarligen skedde detta dock relativt sent och i mindre utsträckning än inom flera andra avdelningar. Betydelsen av de språkpolitiska motsättningarna bland viborgarna hade säkerligen nyanserats om författaren hade jämfört det understöd radikalfennomannen och svekomanen hade inom avdelningen med understödet för motsvarande idéströmningar inom de andra studentnationerna.

*John Strömberg*